



Foto: IFProductions

# Het goede leven van Ilse van Velzen

## Portret

De afgelopen jaren trekt Ilse van Velzen (30), samen met tweelingzus Femke (rechts op de foto), aandacht als maker van documentaires over conflicten in Angola en vooral Congo. Ze spraken voor *Fighting the silence* met Congolese vrouwen die verkracht zijn tijdens de burgeroorlog. Voor het vervolg *Weapon of war* spraken ze met de daders. Door Jurgen Tiekstra.

„Toen we gingen studeren, maakten we heel bewust de keuze: we gaan allebei naar een andere stad, al deden we dezelfde studie. We vonden het niet erg dat we elkaar in het derde jaar niet zagen, omdat we toen allebei in het buitenland stage liepen. Maar in het vierde jaar gingen we uitzoeken hoe we samen opnieuw in het buitenland zouden kunnen afstuderen. Een scriptie schrijven vonden we saai, daarom dachten we: laten we een documentaire maken. Ik was bij Femke op bezoek geweest toen zij in Kaapstad, in Zuid-Afrika, stage had gelopen. Een te gek land. Laten we het dan gewoon daar doen. Dat vonden we een uitdaging: we hadden nog nooit iets met film gedaan.

De documentaire die we maakten, *Bushkids*, ging over een *community radiostation*, waar kinderen uit de krottenwijken radio konden maken. Wij hebben één jongen uit de tienersgroep gevolgd, die in een zwarte township in Kaapstad woonde, en een meisje uit een *middleclass* gezinnetje. Het was geen zwaar onderwerp, vooral aandoenlijk. Maar je kreeg een inkijkje in hoe het leven voor die jongeren is.

Tijdens de opnames wisten we niet dat we meer documentaires wilden maken. Pas toen de film in première ging in het Tropenmuseum, en er allerlei mensen waren die naar dat verhaal keken, zagen wij de kracht van het medium: mensen, die anders nooit gehoord zouden worden, krijgen een stem.

Toen hadden we onze passie gevonden. En onderwerpen kom je altijd tegen. We hadden ook heel sterk interesse in Angola gekregen, omdat we in Zuid-Afrika veel Angolezen van onze leeftijd waren tegengekomen die niks anders dan oorlog kenden. In Nederland bleek een heel groot percentage van de minderjarige asielzoekers uit Angola afkomstig te zijn. Het stoorde ons mateloos dat die doelgroep bijna nooit aan het woord kwam. Door volwassenen, de mentoren, de politici werd vóór en óver hen gesproken. Wij dachten: wordt het niet eens tijd dat iets gevraagd wordt aan die jongeren zelf?

Bij *Fighting the silence* was het hetzelfde. Eind 2003 waren we in een vluchtelingenkamp in Angola geweest waar Congolese vluchtelingen zaten. Daar hoorden we de eerste verhalen over de enorme verkrachtingen die in Congo aan de gang waren. Wat ons het meest verbaasde, terug in Nederland, was dat niemand er vanaf wist. Die vrouwen zelf wilden heel graag hun verhaal vertellen. Het was een noodkreet: laat de wereld alsjeblieft weten wat er hier aan de hand is.”

„Het was erg spannend om naar Congo te gaan. Sowieso omdat wij praktisch geen Frans spreken. Dat is al hopeloos. Je kent het land niet. Volgens de verhalen die we een half jaar eerder uit Nederland meekregen, waren overal *roadblocks*, hadden de rebellen veel land in handen. Dat was superspannend. Toen we er eenmaal waren dachten we: wat doen we hier? Totdat we tolk Salomon vonden, met wie we nu nog steeds samenwerken. En toen we eindelijk een beetje grip op de situatie hadden, hebben we door Oost-Congo gereisd en konden we die film maken.

We hebben tijdens de opnames van *Fighting the silence* nooit het idee gehad dat het levensgevaarlijk was. Daarom vonden we het ook belangrijk om eerst met hulporganisaties te praten en te kijken hoe zij de situatie ervoeren. Voor ons is het belangrijk dat wij mensenfilms maken: films over mensen. En als je eenmaal met mensen praat, dan worden dingen normaler. Toen wij met de vrouwen die verkracht zijn praatten, zagen wij hen met name als hele sterke vrouwen.

Dat we daarna *Weapon of War* maakten, kwam ook voort uit een frustratie: in die tijd was er geen informatie over de daders. Wie zijn de verkrachters nou? Veel rapporten waren in die tijd gebaseerd op *testimonials* van de slachtoffers. Maar wij wilden weten: waarom doen ze het? Hoe kunnen ze zo veranderen? Daarom moesten wij het die mannen zelf vragen. Ons doel is uiteindelijk om seksueel geweld te bestrijden, maar dan moet de kern van het probleem zichtbaar worden.

Vooraf bij die mannen bleef het raar. Als je voor ze stond, waren het hele kwetsbare jongetjes. Ze lieten alles vallen qua stoerdoenerij. Het waren jongens die niks liever wilden dan studeren en liever niet de wapens hadden opgepakt. Tegelijkertijd: wat er uit hun mond kwam en waartoe ze in staat zijn als ze aan het front komen... dan wil je ze absoluut niet tegenkomen. Je krijgt een heel tegenstrijdig gevoel bij ze.

Duidelijk was ook: ze hadden er weinig emoties bij. Zelf ben ik een heel emotioneel persoon. Als iemand gaat huilen, huil ik direct mee. Maar de meeste mensen in deze films zitten er zo diep in dat er nog maar weinig tranen vloeien. Die mensen hebben zo belachelijk veel moeten doorstaan. Als die emotie er niet is, dan kunnen wij ook afstand bewaren, zeker rondom de mannen: dat was een surrealistische situatie.”

„Wij hebben bij een panel gezeten tijdens een site-event van de Human Rights Council, waar toen delen van de film werden vertoond. Eerst wilden ze ons voor een politieke discussie niet aan tafel hebben, omdat ze dachten: die meiden hebben toch niks te vertellen. Er zaten daar afgezanten van de VN en allerlei overheidsfunctionarissen. Wat ik toen heel erg vond: iedereen sprak over Congo, iedereen had het over cijfertjes, en veel was gebaseerd op rapporten, maar niemand sprak vanuit de mensen in Congo zelf.

Femke en ik hebben geen organisatie, wij hoeven ons logo niet te laten zien, wij zijn onafhankelijk. En als ik daar zit praat ik vanuit de Congolezen, op mijn westerse manier. Ik vertegenwoordig daar de Congolezen en hun verhaal. Anders had ik wel allerlei experts in de documentaire gelaten - dat vind ik al helemaal een *no go*.

Het grappige was: Femke en ik spraken daar vol passie. Iedereen was er absoluut van ontdaan, omdat er bij ons passie, emotie en liefde uit sprak, terwijl al die andere panelleden zich zo niet uiteten. Zij gebruiken vooral de cijfers om te melden hoe erg het is. Dat vind ik heel jammer.

Iedereen was er van ontdaan, omdat er bij ons passie, emotie en liefde uit sprak

Dat is voor ons nog meer motivatie om onze documentaires ook daar te laten zien, want dan worden ze er meer mee geconfronteerd. Ik vond het heel erg. Als ik er weer aan terugdenk, denk ik: wat waren dat ook een stelletje...

Ik ken genoeg mensen die voor de VN hebben gewerkt en even een week in Congo zijn geweest. Die mensen gaan meteen naar het Panzi-ziekenhuis toe, het ziekenhuis waar al die vrouwen hersteloperaties krijgen. Die krijgen eventjes hele heftige dingen te zien en vervolgens komen ze terug met: ik ben er helemaal kapot van, ik zie geen hoop meer in het land. Dat is nou precies wat Femke en ik niet zien, omdat wij er al heel lang zitten: wij zien dat er wel hoop is. Zolang wij in Congo superinspirerende, sterke mensen tegenkomen, mensen die voor hun eigen medemens iets doen, krijgen ook wij de drive om door te gaan. Als zij niet opgeven, waarom zouden wij het dan opgeven?”

„Toen ik zeventien was, ben ik naar Utrecht verhuisd. Daarna ging ik naar Amsterdam, waar ik nu alweer tien jaar woon. Wij hebben beiden niet zoveel contact met mensen van vroeger. Ik ben in Delft opgegroeid. Als ik daar iemand tegenkom van de basisschool dan ga ik niet volledig vertellen wat ik nu allemaal doe. Dat kan wat *overwhelming* zijn. Ik hoef niet zonnig grootse verhalen te vertellen, want zij hebben een heel ander leven. Maar ik denk dat dat verschil er altijd al in zat. Wij hadden dat leven nooit gekozen. Ik denk dat wij daar iets te avontuurlijk voor zijn. Maar ieder kiest zijn eigen pad. En dat ik zelf in de toekomst een gezin zal stichten is absoluut een feit. Dat lijkt me een enorme verrijking.

Op het moment dat we in Congo zijn, hebben we enorm veel lol. Het klinkt heel gek, maar ik blijf het altijd benadrukken: de mensen daar hebben zoveel humor. En omdat we zo persoonlijk met bepaalde mensen omgaan, wordt er veel gelachen tijdens het maken van de films. Er worden heel veel grappen gemaakt. Vooral Congolezen hebben een heel cynische humor. Dat zal hun manier zijn om te overleven, maar ze kunnen enorm sarcastisch zijn over zichzelf, ze kunnen zichzelf voor lul zetten. Ze houden het zelf luchtig, en dat maakt dat het draaien in Congo vele malen leuker is dan bijvoorbeeld in Angola.

Het is een verschil van dag en nacht. In Congo doet iedereen zijn best om op tijd te komen. De meeste mensen komen ook op tijd. Er hangt een heel andere sfeer. We hebben veel in Afrika gereisd, en Congo heeft iets bijzonders. De meeste mensen die er zijn geweest, houden een bijzondere band met Congo.

Voor Femke en mij is de voldoening van ons werk heel groot, omdat we zowel regisseur als producent zijn, omdat we alles doen. Alles komt uit ons hart, en gaat er ook weer in terug. Ik kan me geen betere baan bedenken dan ik heb. Ik heb een wereldbaan, ik doe iets met passie.